

**Ablonczy László**

**TE PÉTER, ITT VALAKI KETYEG!**

*Laudáció*

*Blaskó Péter akadémiai székfoglaló előadásához (2015. 03. 27.)*

*Tisztelt Elnök Asszony! Kedves Mindannyian!*

ITT ÁLL előttük egy hajdani kritikusnak is mondott hírlapíró és kudarcát kell jelentenie. Kudarcot oly időben, midőn a színpadi képzelet értelmezése-felidézése helyett a szennyes jelzők arzenálja gyakran az ítéssz igazolásaként működik. És oda a szeretet, a közös ügy, amikor előadás után rendező, komédiás, kritikus, a színház barátai kávéházban vagy a klubban letelepedtek és szót váltottak a spektákulumról. Vidék, így Miskolc-járásaimra a Csiszár Imre-időre is még így emlékezem a nyolcvanas évekből. Shakespeare-, Molière-, Csehov-, Ibsen-, Madách-, Örkény-előadásokért utaztunk, és sosem hiába, mert érdemes esték érlelődtek hajnalokká. Teltek az évek, s *Cseresnyéskert* álmodói idővel felszálltak a pesti gyorsra. S aztán fordult a világ is, és igazgató, színész, rendező, hírlapíró szétverődött; alaposan fogytunk, lassan minden emlékké párolódott. Ám hogy kivel mi történt, abban az is tanulság: a hely és az idő próbatételét bírni kell. Némelyekről kiderült: kisebb a képességük, mint a miskolci együttlétben hittük, volt, aki átitta magát a túlvilágra, s némelyek bolyonganak az egykori boldog idők emlékével. Megint más kudarcába rokkantan nem is köszön annak, aki híveként segítette. Blaskó Péter a kivételesek közül való, mert tehetsége, igénye, embersége védte és ezért bírja az iramot.

ÉVTIZDEK MÚLTÁN itt állok az ő dicséretére, s kudarcos voltomat kell konstatálni, kedves barátaim. Mert szerepek sorában sokszor láttam kiválónak őt, figyeltem próbáit, milyen ihletett komolysággal merül el szerepében úgy, hogy a kollégák és rendező érzelmi- értelmi hullámerzésének átadja lelkét és gondolatait. Mert a bergmani alkotói állapot az övé: „Ha Te van, akkor van Én is”. S egy alkotás így formálódhat közösségivé. Divat-technológia helyett így születhet alkotás. Péter színészi és emberi sorsát akkor is követtem, ha keveset találkoztunk. Ezért is nyugtalanít a kérdés: mivel viszonyoztam az ő Peerjét, Strindbergjét, Gajevét, Fedotijját, s annyi más emberteremtő varázslatát? Jobb esetben néhány köz-helyes és -helytelen jelzővel elintéztém. Elintéztük – mi, nagyokos vélekedők. Mily könnyű volt nekünk hajnalban, reggel visszautóznunk Pestre, jó ha még másnap a Lucullusban fröccsökkel koccintva bölcsködtünk az előadásról, Blaskó Péter pedig társaival buszra ült, hogy borsod-abaúj-zempléni falvak omladozó, dideregtető termeiben Tartuffe ámító természetében vagy Ruzante Menato komájában emberi voltunk süket természetét felnagyítva láttassa. Sokan, ígéretes fiatalok és középkorúak belerokkantak a vidéki teátrumi komédiás-hivatás örökös darálójába, és fröccsöntő önemésztőként hullottak el abban a kétszáz éves szekerezésben, amit magasztosan Thália papja hivatásának is nevezünk. Blaskó Péter erejét és tehetségét igazolja, hogy az örökös vidékjárás próbatételeiben nem gyengült el, mert védte és hajtotta őt a színház, a hivatás

igézete. Egyik első szerepében, Csongor lelkesült, örök-éden keresőjeként látom őt ma is, mert egy-egy új feladat, szerep, próbakezdés érkezésével a gyanútlan tiszta-lelkűség, a készenlét olyan állapotába tudja magát helyezni, amely alapozza és ígéri: hiteles a szerepben, s a játszótársakkal igazi Színház örömeinek álmát fél évszázad múltán sem adta fel...

Jobbára lenge és nyegle időtöltés mifelénk a hírlapi ítélkezés, ami a színész munkáját, s a közönséget igazán nem érinti. Elismerések és tévedések árnyalataiban szellemi-szakmai eszmecserét se gerjeszt, ám ez a viszony még tételezhetné a szigorban fogant szeretet érzését. Ami azt jelenti, hogy a zsöllye bajnoka nem a hatalmát, hanem a tisztesség hullámhosszán szakmai érzékenységének folytonos radarját működteti. Ám ha a színész, a színház és előadás megsemmisítésére a gyűlölet sárkánytüze lobban, az már próbatétel, mert sorsokat semmisíthet meg. Hát még, amikor Thálián belül megroppan az értékrend, s a bizalom légköre, mert a SZAKMA alibijével lepiszkolt múltunk, mint történelem és a csatorna ajkára szívárogoz be az intézménybe.

Blaskó Péter tehetsége és mai ereje abban is áll, hogy sokféle tűzpróbát túlélte színészi életében. Mindjárt pályája indulásakor, Csongorját a pártos-cinikus üzte ki az Üdlakból. Pontosabban üzte volna, mert a színház Tündérhonát nem a Mirigy-szellemek lakják. Ez is hungaricum, a stílusdiktatúra és a gyűlölet hatalma évtizedek óta rászabadult a színházi életre. És ebben ugyan mit tehet a színész? Önvédelem a holnapra: élteti a taps, hogy Miskolcon, Abaújszántón, Londonban és Párizsban és tegnap este a Nemzetiben annyian ünnepelték alakítását társaival együtt, mint amennyi olvasója papíron és hun-lapján sose volt egy-egy programos szitkozódónak. Így hát Örkény István színésze kedélyét őrizve még mosolyoghat is azon, hogy a Nemzeti Színházat örökös frontszolgálatnak tekintő kritikus, mint Örnagy úr, minden este és minden tapssal darabolódik. S tűnődhet másfélszáz alak életre teremtője azon is, hogy mivégre annak az élete, aki a Rontás megszállottja. Blaskó Péter Madách Luciferét is alakította, de nem az ősgonosz démoniságát sugározta, hanem a viaskodást, vagyis: ember-mértékű küzdelem bonyolódott a falusi porta udvarán, ahogyan Miskolcon a *Tragédiát* láttuk.

„MÉRLEGELŐ JÁTÉK A NYELVVEL” – mondja az 1956-ban Bécsbe távozott Sebestyén György, aki színikritikusi hivatásán tűnődve sorolja, hogy számos szempontnak meg kell felelni és: „Szerencsés órákban e játék méltó lehet a színi játékhoz” – így a véleménye. Igen, de mikor ér szerencsés pillanatba az ítélet, ha az előadásról való vélekedésében a színész játékát jobb esetben egy-két mondatban, de inkább elrongyolódott jelzővel elintézi? Méltánytalan felületesség – mondom régi magam fölött is ítélkezve. Mert hisz a színész két hónapon át a darabbal, a szereppel gyötrődik, s amikor világra szenvedi a közös játékot, „a mérlegelő” komolyságát hanyagoló ítélet úr avas dicsérrel, vagy sunyi, netán nyíltan piszkoló fordulattal intézi el(?) és tudja le a leckéjét. Vélekedők hada ugyan mit tud a színész lélekvaltozó képességéről? Hevesi Sándor, aki életét a színházban élte, *Színház* című könyvében példák változataival közelít a színész alkotásának titkához. Ámulva mondja, hogy Ernesto Rossi Hamletként a civil állapotából egy villanással merült el a dán királyfi küzdelmében. Kivételes könnyedség; Blaskó Péter más természet, ő tektonikus erőket mozdít, s ezért

is bennem a kába kérdés: miként tudnám az átváltozásnak azokat a stációit felderíteni, amelyek egy Petőfi komédiától (*A helység kalapácsa* – Kincses Elemér rendezése) Claudel misztériumjátékáig (*Johanna a máglyán* – Vidnyánszky Attila látomásos előadása) formálódnak. Délután önfegyelmező pontossággal komédiázik a kocsmai kavalkádban, megköszöni a tapsokat, aztán lehántja magáról a füllesztő műanyag ruházatot, zuhany alatt lemossa Fejenagy izzadmányát, vele páraként merül el a flaskás természetében vibráló komédiás játék. És az öltözőből már Domonkos barát égi küldetésével Jeanne földi megpróbáltatásának kísérőjeként indul jelenésre az esti játékban. Tapintatos szeretet-szugesztiojában kíséri a lányt, s micsoda dermesztő erővel zengi jelenidejű próféciját: „zagyaságba hullott ígék”! Kivételes mélység és magasság a néző lelkében is, mert a mai apokaliptikus világ elleni lázadás is áthatja a csuhás barát indulatát. Ilyenképpen erőtlen a dicsérő hangja, mert csak dadogva kérdezi: tudnám felderíteni a színész alkotó teremtő titkát, aki hatalmas tartományokat bejárva egy délutánon át táncol teremtő képzelettel a kocsmától a mennyei magasságokig. Blaskó Péter az emberi lélek misztériumában végletek stílusait pontos lelki és fizikai koreográfiában nyitja meg előttünk, amit varázslatnak, vagyis színháznak nevezhetünk. Legutóbbi, szerdai Petőfi–Claudel napját felidézve tekintsünk a színház falain kívülre: az ő teremtő-kondíciójának az is adománya, hogy a család, s mindenekelőtt Andrea-asszony szerető otthoniasságában élheti a mindennapokat.

Kedves Barátaim!

Az egykori hírlapíró balga igyekezettel próbálgatja színészbarátjának érdemeit listázni. Hiábavaló a titkok felderítése. Nem tudok arról, hogy díványán a színész lelkének mélyét kutatva Freud professzor valaha is felderítette és megfejtette volna egy alakítás rétegeit. Így hát a Színház Világnapján talán engedelmeiket kérhetem, hogy képzeletem színházának műsorrendjében Blaskó Péter jövő évadának szerepeit álmodjam.

KIS MAGYAR színház- és sors-történet következik. Egy olyan avított színház képzetében, ahol a magyar provinciális prófétizmus ámulatában Blaskó Pétert nem láthatjuk a *Bánk bán* Gertrudisaként, és Mását sem osztják rá a *Három nővérből*, amint a Csongorban az Éj királynőjét sem.

Általa sosem játszott darabbal, a *Magyar Electrával* indítom Blaskó Péter évadát. De nem a zsarnok király szerepében látom őt. A Bornemisza-előadások mellőzött alakját növeszttem vele: óvó-kísérő Mesterként lépdél a magyar prérin, hogy neveltje, Orestes legyen a palota lakója, s uralkodjon. A dráma utolsó jelenetét, a szerep igazi bölcsesét, Móricz átdolgozása elhagyta, nemkülönben a rendezők is gyakorta (Kerényi Imre Várbeli rendezései is, melynek emlékezetes Electrája volt Kubik Anna), noha prédikátor Bornemisza uram a Mesterrel darab filozófiáját összegzi a történések árjában. Orestes jó királyságot ígér, s mégis: a Mester nyugtalan, hogy Aegistus zsarnoksága után a reményteli jövő is megroppanhat. Domonkos barátot Mesterré változni látom, ki neveltjét, Orestest követi a palotába, hogy: „Jámbor és tiszta életű legyen, igazán és kegyelmesen éljen, ha úgy nem akar jární, mint az ő elei.” Így zárul a tragédia, melyben a Mesterré érett Blaskó Péter erős jövőféltő

gondolatisággal összegezhetné mindenkori szabadságküzdelseink nyűgeit. S ha Bornemisza után Blaskó Péternek kedve van vígságra váltani, az est második részében, Fejenagy változataként, *Kocsonya Mihály házasságában* a pintes korsó vitézeként asszonykodhatna a nagyérdemű kacagását hullámoztatva. Ám a Bornemisza-bemutató másnapján máris hevíteném. A hirdetőtáblán ott függne a hétfői próbarend, amely tudatja: Németh László *Széchenyi* című drámájának olvasópróbája következik! A *Cseresnyéskert* Gajeve tűnik elő, akinek az öreg szekrény nyikorgása is a múlt szép muzsikáját jelenti. Ilyenképpen emlékszik Blaskó Péter az egykori Nemzetire, amikor színészi életének hajnalán Széchenyi Bélaként játszhatott Bessenyei Ferencsel. Ragaszkodását is kitüntetjük a Németh László szereppel, hiszen Péter sosem feledte az Ősi ház kiválóságait. Hogy Sinkovits Imre, Kállai Ferenc, Bessenyei Ferenc színpadára lépni micsoda iskolát és ünnepet jelentett. S ha az Elektra Mesterét említettük, vele Németh László hőse abban hasonlatos, hogy döblingi bujdosásában is éber magyar. Molière és Örkény csontropogtató humorán edzetten Blaskó Péter szarkazmusa pazarul szikrázna Széchenyi röntgen-látásában. A honból betoppanó látogatók jellem- és képességfogyatékos társaságának panoptikuma, mint mondja a döblingi magyar: „Amelyik népnek ilyen a történelme, ott a Babarczyaknak el kell szaporodniuk.” Ady szerint: Húsvétalan nép vagyunk; s mintha Széchenyi sorsára is gondolt volna, hiszen a döblingi örültek házában a feltámadás vasárnapja előtt röpítette fejébe a golyót. És rémlátás a jövőbe is, mert Teleki Pál hasonlóan cselekedett, s a XX. században még két miniszterelnök végzete beteljesedett.

HA ÉVADÁBAN Blaskó Péter a Széchenyit követően könnyítést óhajtana, halasztanám Tolnai Ottó *Végeladás* című darabjának öreg borbélyát, Csömöre bácsit. Aki a doni harcok poklából Pesten át hazakerül a Vajdaságba, s életének leltárát így összegzi: „semmivel harcoltam én végig.” Előadásában Péter majd felidézi, hogy a *Tótékban* a tűzoltót és a mélyen tisztelt őrnagyot is alakította, én majd megkérném, akassza nyakába a postástáskát, s játssza el Örkény István modern kórusát. Aki a fronthírekkel, lapokkal hiábavalóvá kártyázza a játék heroizmusát. Kádár János alakításából is emlékszünk: Blaskó Péter nagyon ismeri tragikomikus voltunk és sorsunk idegrendszerét: Örkény hegyi falujában a frontról érkező hírek dermesztő légkörében a kórus nem folytat párbeszédet az Istennel, magasztosság híján a félnótás csalfa humanizmusa irányítja az ördögi játékot.

Kedves barátaim!

ITT VALMI KETYEK !

Nemcsak a postás elméjében, hanem a mennyekből alá cikázó villámok és döndülések figyelmeztetik az új évezred emberiségét.

A *Lear király* felvételét nézem: Blaskó Péter hatalmas erővel, szenvedéllyel az adakozó, a komédiás és a türhetetlenség lázadójaként sistereg, s előttem Hubay Miklós játéka, az *Itt valami ketyeg!* merül fel. Az egyfelvonásos a *Lear király* előadásán játszódik, szerzője szerint „műfaja: tömegtragédia.” Mert a Shakespeare-darab előadásán elhelyezett bomba felrobban... A csaknem fél

százada íródott játék időszerűbb, mint egykoron. Eredeti címe: *Te Imre, itt valami ketyeg!* Sinkovits Imrének szólt a címzés, de Imre derűsebb humor mestere volt, minthogy abban szorongassa a nézőt, hogy az egész színház üdvözlésének az esélye fenyegeti. Noha a drága Nemzeti épületét már felrobbantották. De Imre nem moccant az író címzésére, s nem vállalta a szerepet, Hubay a darab új kiadásában színészbarátjának nevét levette a címről. Hubay születésnapját köszöntve szerettem volna kedvébe járni, s győzködtem Imrét, vegye magához Lear neki írott XX. századi színpadi rettenetét, de nem engedett. Akkor nem értettem, most, Blaskó Péter alakítását nézve sejdítem okát: Sinkovits Imre nem mondta, mert szemérmes volt, de ő nem a Hubay-féle tömegtragédiát, hanem Shakespeare királyát szerette volna játszani. Nem adatott meg neki, csak Kentet alakíthatta kétszer is. Lear-hiányának keservében, nem óhajtott a fordítottjában komédiázni s elvérezni.

Egykori főiskolásként Péter vizsgaelőadásán a Csehov-dráma szerepét Básti Lajos Lear-szakállában játszotta. Blaskó Péter néhány éve saját szakállas (Bocsárdi László rendezésében) királyi alakítása nyomán szabad legyen a színe-visszája játékban őt ajánlani Lear szerepére Hubay Miklós tömegtragédiájában. Azt mondja a szerző: „a költő rokona a terroristáknak. Mindketten fel akarják rázni a világtörténelem közönyös kibiceit.” Időszerűsítsük Hubay gondolatát: a kiváló színészek is gyakran terroristák. Színházi nyugtalanságukban akár sorsukat kockáztatva is hajlandók magukat robbantani. Hubay játékát, színház-, világ- és emberiségféltő metaforáját csak „kibic”-i tudatlanság mondhatja terrortematikus történetnek. Blaskó Péter robbantó természetét is a világ meghibbant erkölcsi rendjének helyretolása vezeti. Nem tőle tudtam meg, a belügyi irattárban leltem arra az adatra, hogy Kecskeméten Péter nem volt hajlandó a La Mancha szerepében színpadra lépni, mert kollégái és a műszak napközben a barackosban járt és feles alkalmassággal óhajtották megváltani az aranyhomoki nagyerdeműt. Blaskó Péter nem alkudott – és robbant – még támolygó igazgatóját is kivágta az öltözőből.

Az emberi és művészi igény, nyugtalanság és bátorság próbájában Blaskó Péter egykor ott tudta hagyni a Nemzetit, majd kiteljesedésének otthonát, a miskolci színházat, aztán világjáró sikerek emlékében is távozott a Katonából. Sorsát kísértő robbantó természetét pedig mindannyian ámultuk: a legmagasabb díj hatvanéves történetében senki nem művelt hasonlót! Minap a Sinkovits Terem avatóján Rá gondolva is hallottuk, amikor Illyés Gyula versét mondta: „Ahány szerep, megannyi gyónás, / megszabadulni – nem egy-egy bűnünktől: / teljes ördögi – rosszabbik – felünktől.” Majd: „Tépi az idő / naptárlevélként mindnyájunkról az / arcot s veti álarcként, ha nincs / mögötte hűség, örök emberi / s e földi!”

Kedves Barátaim!

Szeressük és törődjünk Blaskó Péterrel, mert Péter holtáig ketyeg! A kivételesek közül való. Szelídségében is örökösen robbanásveszélyes.

Köszönöm, hogy meghallgattak.